

STILUL ECLECTIC MURAKAMIAN

*Viorica Zaharia, conf. univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

MURAKAMI'S ECLECTIC STYLE

*Viorica Zaharia, PhD, Assoc. Prof.,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID: 0000-0002-0698-2223
zaharia.viorica@upsc.md*

CZU: 821.521.09

DOI: 10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p71-75

Abstract. This article analyzes some of the features of Murakami's writing that are characterized by an eclectic style. One of the most read contemporary prose writer is Haruki Murakami who managed to suspend the border between „high” and „pure” by his works that characterized Japanese literature by tradition and, from „common” and „ordinary”, it made possible thematic „pretexts” for Romanian text. And the international success of the books is due to the specific rhythm of his prose that have broken the barriers between East and West.

The fiction word of Murakami's work is an eclectic and postmodern one and it harmoniously amalgamates elements of surrealism, realism, fantasy, science fiction and pop culture.

Keywords: Haruki Murakami, eclectic style, surreal narrative, novel, magical realism, pop culture.

Ultimele decenii ale secolului anterior aduc inovații inedite romanului, astfel încât în marea varietate a scrierilor românești nu putem vorbi despre un anumit stil dominant.

Unul dintre scriitorii cei mai citați ai lumii contemporane, reprezentant al unei scriituri eclectică, ce reușește să-și impună stilul prin cărțile traduse în peste cincizeci de limbi, este Haruki Murakami. În pofida aparentei simplități asumate, stilul murakamian reușește să dezvăluie lumea interioară a unor personaje complicate și complexe și să prezinte un suprarealism deghizat în banal, un suprarealism indispensabil cotidianului.

Scriitorul face parte din generația japoneză a anilor '80 ai secolului al XX-lea care a fost pusă în situația de a căuta și de a găsi noi nișe ale spațiului românesc, abordând subiecte inedite sau încercând explorări de noi teritorii. Lumea ficțională murakamiană, una eclectică și postmodernă, amalgamează armonios elemente de suprarealism, realism, fantastic, science fiction și cultură pop. Respectiv, scriitorul selectează din diverse stiluri artistice ceea ce i se pare mai potrivit mesajelor pe care le încifrează în fiecare dintre operele sale. În acest sens, utilizăm în cercetarea de față adjectivul „eclectic” cu referire la stilul scriitorului Murakami.

În ceea ce privește calitatea artistică a unei opere, când vine vorba de eclecticism, trebuie făcută distincția între imitație și evoluție artistică, deoarece termenul poate avea conotație negativă în cazul în care artistul, în locul creației proprii, selectează elemente din alte lucrări și le combină într-una nouă [1]. Tocmai despre o astfel de conotație nu putem vorbi în cazul scrierilor lui Haruki Murakami. Motiv pentru care considerăm că anume eclecticismul stilului său atrage cititorii din diverse medii culturale. Or, istoriile imaginate de Murakami sunt pline de referințe la cultura pop nu doar americană, de la muzică, film și televiziune la branduri și literatură de masă, precum detectivul lui Dashiell Hammet sau Raymond Carver, toate îmbinate cu specific japonez.

Cu ceva timp în urmă, într-un interviu, după mai multe vizite la universitățile din SUA (scriitorul locuiește actualmente în Statele Unite unde mai conferențiază uneori, a și predat în

unele universități de peste ocean), Haruki Murakami făcea constatarea, plăcută, că tinerii din întreaga lume sunt interesați și captați de romanul japonez contemporan, pe care îl citesc cu același interes ca pe cel al latino-americanilor, ca să-i amintim aici pe Gabriel Garcia Márquez sau Mario Vargas Llosa.

Alături de latino-americani și alți scriitori în vogă, Murakami se înscrie în categoria scriitorilor sfârșitului de mileniu, care conturează spiritul eclectic al vieții mega-orașelor de oriunde în lume. Într-o ficțiune postmodernă încearcă să surprindă dificultatea de a percepe, de a înțelege lumea, această agitată stare decurgând din tot atât de neliniștitoare calități ale postmodernității. [5, p. 178]

Deși stilul eclectic care îmbină motive specific americane cu teme tradiționale ale literaturii nipone este apreciat de critica occidentală, autorul a fost în permanență atenționat de către elita literară japoneză, care militează pentru o literatură inspirată din istorie, politică și teme tradiționale japoneze. De menționat este că unele dintre operele mai recente ale scriitorului tratează subiecte istorice și politice de interes pentru societatea japoneză, combătând, astfel, acuzele ce i se aduc. Mai mult, chiar dacă Murakami a preluat structuri narative americane de la Raymond Chandler sau Kurt Vonnegut, nu putem vorbi despre o pierdere a identității nipone a scrisului său. Preluarea modelelor narative occidentale explică, într-o oarecare măsură, atracția pe care romanele autorului o exercită asupra publicului cititor occidental.

Născut în 1949, Murakami e inclus în generația contemporană împreună cu mișcarea studentească de contracultură Zenkyōtō. Scriitorul devine, totodată, martor la colapsul rapid al mișcării respective, detaliu concludent în receptarea adecvată a operei murakamiene. Deși stilul și scriitura i s-au modificat în primele decenii ale carierei literare, conștientizarea vidului de identitate lăsat în urmă de căderea mișcării studentești a rămas o constantă a întregii opere a scriitorului.

În majoritatea romanelor (o excepție exemplară fiind *Pădurea norvegiană*, la care ne vom referi în cele ce urmează), Murakami creează un cadru narativ realist, în care pătrund elemente magice sau bizare, uneori cu blândețe, alteori în mod violent. În acest sens, Yokō Kazuhiro afirmă undeva că Haruki Murakami e preocupat în opera sa de acele mici vibrații care pot schimba platitudinea existenței individului. Datorită elementelor de magie sau bizarerie, operele murakamiene permit apropierea stilului scriitorului de *realismul magic*, dar se diferențiază de formulele mai politizate ale acestei direcții literare.

Se știe că, în conformitate cu principiile esteticii realismului magic, cadrul detaliat, realist este invadat de ceva ieșit din comun, magic, bizar. Respectiva tehnică narativă îi permite lui Murakami să construiască cele două lumi din operă: *cea conștientă și cea inconștientă*, și să facă trecerea subtilă între acestea, prin personaje-amintiri și prin amintiri care refulează în personaje.

Textele de debut ale lui Murakami se înscriu pe întretăierea dintre nostalgic, lingvistic și magic. Prozatorul procedează în felul următor: plasează în mintea personajului un obiect al dorinței, de obicei nostalgic, pe care îl textualizează printr-un lanț de conexiuni lingvistice între obiectul în sine – reprezentat, de obicei, de amintirea unui prieten decedat sau dispărut – și modul în care acesta va apărea în fața personajului central. Ulterior, dă voie dorinței obsesive a protagonistului pentru obiect ca să îl materializeze din interiorul minții în lumea exterioară, cumva într-o manieră magică. În consecință, nu avem doar o simplă imagine, deoarece obiectele respective par a fi palpabile, tangibile, *reale*, dar nu *realiste*, adică nepotrivite cu cadrul realist creat de autor.

Ilustrativ pentru această modalitate de narare este romanul *Pădurea norvegiană*, care debutează cu versurile de început ale piesei lui The Beatles, „Pădurea norvegiană”: „Am avut odată o față/ Sau ar trebui să spun că ea m-a avut pe mine/ Mi-a arătat camera ei/ Nu-i așa că-i bine, pădure norvegiană?” Piesa este cumva echivalentul madlenei proustiene care proiectează brusc personajul, dar și lectorul direct în hățișul rememorărilor.

Toru Watanabe, personajul-narator, este în zbor spre Hamburg când în difuzor se aude varianta instrumentală a piesei Beatles-ilor. Melodia-i produce acel declic proustian și-i provoacă rememorarea trecutului. Astfel, culoarul avionului se preschimbă treptat într-o pajiște înverzită și iată-l „aterizat” pe cititor, împreună cu naratorul-personaj, în Japonia anilor '60 - '70: „M-am îndreptat în scaun și am privit pe fereastră la norii negri ce pluteau asupra Mării Nordului, gândindu-mă la tot ceea ce am pierdut până acum în viață: timpul ce nu va mai reveni, prieteni care au murit sau au dispărut, senzații și idei ce nu se vor mai întoarce niciodată”.

Muzica și ficțiunea merg mână în mână la Murakami, deoarece relația scriitorului cu muzica nu este una oarecare. În perioada studenției, a cunoscut-o pe Yuko, cu care s-a căsătorit la doar 22 de ani și cu care a deschis clubul de jazz „Peter Cat”, numit astfel după numele pisicii sale. Într-un eseu publicat de „The New York Times”, scriitorul povestește despre fascinația sa pentru acest gen muzical și despre înființarea clubului în Tokyo înainte de a ajunge scriitor. Povestea sa de cuplu l-a inspirat să scrie romanul care va deveni bestseller chiar în anul apariției, 1987.

Pădurea norvegiană este un text înțesat de trimiteri la melodii și artiști, de la „The Beatles” la Miles Davis și înapoi la Bach, la scriitori din diferite literaturi. Despre colecția personală de muzică a autorului se spune (conform site-ului personal) că înglobează aproximativ 10.000 de discuri de vinil și nenumărate CD-uri, dintre care o mare parte cu jazz. Se poate chiar afirma că romanul e pentru epoca rock and roll a anilor '60 - '70 un fel de „Marele Gatsby” al lui Fitzgerald (romanul de care este fascinat personajul central) pentru era jazz-ului. Autorul reușește să facă ceea ce-și propune redând cu acuratețe ritmul și atmosfera acelor ani. De sub aparenta simplitate stilistică murakamiană, sub care simți un curent al stranieții subtile care produce stări difuze, dar și o imersiune voluptuoasă în lumea personajelor ciudate, se dezvăluie un limbaj universal familiar omului marilor metropole: jazzul.

Astfel, este evident că stilul scriiturii murakamiene este inspirat din muzică. Or, după autor, liantul muzicii și literaturii este ritmul, iar debutul său literar a fost marcat de dorința de a scrie la fel cum se cântă la un instrument. În epilog, scriitorul aduce mărturii că ar fi scris ultima parte a romanului într-o tavernă, ascultând muzica celor de la „The Beatles”. Prozatorul mărturisește că actul scriiturii, la fel ca muzica și alergarea, ține de ritm. Fluiditatea frazei, ritmul narativității fac lectura ușoară și dau scriiturii un ton personal, deoarece, afirmă romancierul, „nimeni nu-ți citește cartea dacă nu ai ritm. Trebuie să aibă un simț ritmic lăuntric care să-l facă pe cititor să citească mai departe” [2].

Romanul narează, în cea mai mare parte, o poveste de dragoste. Rememorările personajului ajuns la maturitate (37 de ani) îl transpun în perioada de sfârșit de adolescență și în studenție. În timpul facultății, Watanabe se află într-un proces tacit de vindecare în urma traumei suferite în liceu, când Kizuki, prietenul său, se va sinucide. Găsindu-și refugiu în literatură și prins în rutina vieții de cămin, tânărul își propune să înceapă o nouă viață. După un an în care nu s-au văzut, Toru Watanabe o reîntâlnește pe Naoko, fosta iubită a prietenului dispărut. Tânăra încearcă să facă față și ea pierderii iubitului. Plimbările sporadice duminicale prin Tokyo și conversațiile timide îi apropie mai mult, dar ceea ce cu adevărat îi leagă este amintirea dureroasă a lui Kazuki. La orizont se conturează o idilă, dar Naoko dispăre din nou, după ce petrec o noapte împreună. Aflăm că, din cauza instabilității psihice, cauzată inițial de sinuciderea surorii ei mai mari, apoi de pierderea iubitului, se retrăsese într-un sanatoriu. În același timp, apariția bruscă a dezinhibatei Midori, o colegă mai mică de facultate, îl intrigă pe protagonist și îi distrage atenția de la frământările interioare. Între încercarea de a dezlega enigma dispariției lui Naoko, nopțile de distracții petrecute în oraș cu colegul său mai mare Nagasawa, controversata Midori și povestea lui Reiko, profesoară de muzică, Watanabe caută răspunsuri la propriile întrebări și frământări.

Lectura și receptarea textului nu impun prea multe dificultăți, din primele pagini romanul lăsând impresia unui text cu un subiect aparent lejer. Pe parcurs însă te convingi că ai de a face cu un roman realist, ce pune în centrul narațiunii abisurile umane, un eclecticism echitabil. Fiecare personaj este construit în jurul unei drame ce îl copleșește și absoarbe. Evenimentele tragice și relațiile interumane complexe îl determină pe protagonist, dar și pe receptor să chestioneze normalitatea. „Cei pe care îi văd eu scrânteți sunt acolo, în lumea de afară” [2], afirmă Watanabe aflat la sanatoriul în care se trata Naoko (asemeni lui Hans Castorp, personajul lui Thomas Mann, în sanatoriul din Davos). Autorul, nu din simplă coincidență, îi pune în mână un exemplar din romanul „Muntele vrăjit”. Detaliul este un alt exemplu de intertextualitate inerentă stilului eclectic murakamian, din multele pe care le regăsim în roman.

Evidenta influență occidentală se resimte și în construcția lui Watanabe, deoarece chiar în cazul construcției protagonistului nu recunoaștem prea multe elemente caracteristice societății și culturii nipone. Personajul narator e mai degrabă translucid în dialogurile cu ceilalți. Lasă impresia unei placidități care trădează vulnerabilitate și creează confuzie, iar spre final devine sonor. Ca și protagonistul, celelalte personaje discută dezinvolt așa-zisele subiecte tabu, iar această libertate, ca și revoltele studentești prezente în carte, sunt doar alte manifestări ale perioadei cuprinse în trama narațiunii. Astfel, tensiunea sexuală pulsează la orice pas, episoadele erotice fiind explicitate și frecvente.

Pădurea norvegiană este, în cele din urmă, un text ce tratează două dintre marile teme ale literaturii: viața și moartea, dincolo de aparenta superficialitate, de simplitate și firesc. „Moartea nu se află la polul opus al vieții, ea face parte din viață. Transpus în cuvinte pare un clișeu, dar atunci nu erau doar cuvinte, ci chiar golul din sufletul meu. Moartea există. Ea există în presapier, în mingile roșii și albe de pe masa de biliard. Noi trăim și o inspirăm în plămâni ca pe niște firicele mici de praf” [3], meditează afectat Watanabe.

Asemeni personajelor pe care le construiește, fără să plătească tribut concesiilor, Murakami rămâne preocupat, în trama narativă, de descrierea unei societăți obsedate de confort, înnoire, consum nebunesc, o societate intrată în convalescența marilor idei și a idealurilor, o societate îmbolnăvită de supraproducție, căreia îi slăbește legătura cu trecutul și tradiția, o societate pesimistă și nostalgică totodată.

Prin eclecticismul stilului său, Haruki Murakami este, în literatura contemporană, scriitorul ce a suspendat granița dintre „înalt” și „pur” ce caracteriza, prin tradiție, literatura japoneză, făcând din „comun” și „obișnuit” posibile „pretexte” tematice pentru textul românesc. Acest fapt nu înseamnă însă că Murakami este stenograful experiențelor, întâmplărilor și faptelor cotidiene banale. Sigur, textele murakamiene prezintă oameni obișnuiți, dar îi plasează în circumstanțe mistice și neobișnuite, de aceea cu personajele sale se întâmplă lucruri ieșite din comun, extraordinare. Potrivit opiniei scriitorului, un astfel de amalgam reprezintă o adevărată satisfacție. Și scriitoricească, și lectorală, vom adăuga. Iar conform spuselor lui Yokō Kazuhiro, care afirma că Murakami explorează „modul în care lumea și viețile noastre insignifiante se pot sau nu schimba după introducerea unei mici vibrații” [2, p. 4], putem afirma că punctul de atracție al operelor murakamiene îl constituie tocmai încercarea de a da fiecărei clipe semnificație și preț, lăsând receptorului încrederea și speranța că există dincolo de aparență mereu un dincolo. Acel dincolo care nu trebuie interpretat neapărat drept extincția unei tradiții. Poate anume renașterea ei, prin abilitatea mix de realism cu fantezie, imprevizibil și mister.

Profund suprarealistă, opera murakamiană reușește să plaseze cu naturalețe cele mai neobișnuite fenomene și întâmplări în ultratehnologizata societate niponă, fără urme de scepticism. Deși unii conaționali, adepți ai stilului literar clasic, nu au fost foarte încântați de succesul operelor lui Haruki Murakami, aprecierea obținută la nivel mondial și cărțile vândute în milioane de exemplare demonstrează inversul. Iar modul în care leagă pasiunea obsesivă pentru jazz de găsire a unui ritm al narațiunii și al frazei atunci când scrie ne determină să ne întrebăm dacă nu

cumva succesul internațional ce a spart barierele dintre Orient și Occident se datorează ritmului specific al prozei sale, compatibil ritmului afectiv al nostalgicilor zilelor noastre, oriunde s-ar afla ei, atunci când se vindecă de maladiile metropolelor prin muzică, lectură și extragerea extraordinarului din banalul rutinei alienante.

BIBLIOGRAFIE

1. Dictionary of definitions, synonyms and ... - Educalingo. Eclecticism. [Online]. Publicat pe 18 ianuarie 2021. Disponibil: <https://educalingo.com/ro/dic-en/eclecticism>. (accesat pe 15 martie 2023).
2. TARTLER, GRETE. *Murakami și Ozawa. Neapărat trebuie să studiezi operă*. În „România literară”. apud. Haruki, Murakami; Ozawa, Seiji. „Pur și simplu despre muzică”. Traducere din limba japoneză și note de Mihaela Albulescu. Iași, Polirom, 2018.
 1. <https://www.youtube.com/watch?v=KkGT1peYzH0&t=4714s> (accesat pe 21. 03. 2023).
 2. BUDUȘAN, DORIN. *Haruki Murakami și mecanismele fantasticului*. În revista „Echinocțiu”. N. 1/2011, 25 noiembrie.
 3. TOMA PAVEL, *Lumi ficționale*, traducere de Maria Mociorniță, Prefață de Paul Cornea, București, Editura Minerva, 1992. ISBN 9732103558